

Pałac Królewski

2021-10-20

Pałac Królewski na Wawelu to najstarsza siedziba władców Polski. Wielokrotnie przebudowywana i modernizowana zawdzięcza swój obecny kształt głównie renowacji za czasów Zygmunta I.

Najstarsza siedziba władcy powstała na Wawelu w 1 połowie XI w., za panowania Bolesława Chrobrego i Mieszka II. Przedromański zespół rezydencji książęcej znajdował się w najwyższej, północno-wschodniej części wzgórza.

W jego skład wchodziły m.in.: budynek mieszkalny, aula pałacowa oraz rotunda śś. Feliksa i Adaukta, najlepiej zachowany obiekt architektury przedromańskiej w Małopolsce.

W XI w. powstał główny budynek romańskiego zespołu pałacowego. Jego relikty odkryto pod północnym skrzydłem obecnego pałacu. Główną świątynią pałacową w XI i XII w. była bazylika romańska tzw. św. Gereona (św. Marii Egipcjanki), pod późniejszym zachodnim skrzydłem pałacu i dziedzińcem tzw. Batorego. Bazylika funkcjonowała do końca XIII w.

W XIV w. przekształcono romański zespół pałacowy w gotycką rezydencję. Górny zamek zabudowano murami obronnymi. Z tego czasu zachowała się brama wjazdowa na dziedziniec pałacu. Za panowania Kazimierza Wielkiego rozbudowano m.in. skrzydło reprezentacyjno-mieszkalne z arkadowym krużgankiem.

Z końcem XIV w., za panowania Władysława Jagiełły, powstała tzw. wieża Duńska. Wewnątrz zachowało się sklepienie z herbami Jagiellonów i Andegawenów (tzw. sala Jadwigi i Jagiełły). Ostateczny kształt przybrał ganek na arkadach prowadzący dawniej do domniemanej „wieży wodnej”. Ten wykusz ozdobiono herbami: Jagiellońskim, Orłem i Pogonią. Budowla, od XVII w., jest nazywana popularnie Kurzą Stopką.

Obecny kształt pałacu ustaliła wielka przebudowa, za panowania króla Zygmunta Starego. Całością prac kierował Franciszek Florentczyk. Zachodnie i północne skrzydło wzniesiono w oparciu o budynki gotyckie; wschodnie skrzydło powstało na nowych fundamentach. Od strony południowej zbudowano mur (kurtyna) również z krużgankami, zamykający renesansowy dziedziniec. Zlikwidowano kaplice św. Marii Egipcjanki i rotundę śś. Feliksa i Adaukta.

Po pożarze w 1595 r. Zygmunt III Waza odnowił i rozbudował skrzydło północne. Powstała przy narożniku północno-wschodnim wieża, nakryta barokowym hełmem. Dobudowano też podobną wieżę mieszkalną, tzw. Sobieskiego. W czasie potopu szwedzkiego pałac został obrabowany przez najeźdźców. Ponownie opanowali Szwedzi zamek w 1702 r. urządzając tutaj szpital i koszary. Wówczas to miał miejsce największy pożar pałacu i mimo zabiegów konserwatorskich, nie odzyskał w XVIII i XIX w. dawnej świetności. W 1804-1807 zaadoptowano pałac na koszary dla wojsk austriackich. Prace konserwatorskie z lat 1854-1856 nadały mu kształt neogotycki.

W latach 1905-1911, po opuszczeniu Wawelu przez wojsko, rozpoczęła się gruntowna restauracja rezydencji. W okresie międzywojennym w pałacu znajdowała się rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej i muzeum wnętrz historycznych. W latach 1940-1943 był siedzibą generalnego gubernatora Hansa Franka. Obecnie gospodarzem pałacu jest [muzeum Zamek Królewski na Wawelu](#).

Wejście na dziedziniec pałacu prowadzi przez budynek bramy, przebudowany w stylu renesansowym. Na jego elewacji widnieje kamienny Orzeł Piastowski. W sieni znajdują się tarcze z herbami Polski, Litwy i Sforzów. Klasycystyczne zwieńczenie fasady pochodzi z końca XVIII w.

Niezwykłe wrażenie wywiera arkadowy dziedziniec z krużgankami. Na drugim piętrze zachodniego skrzydła widnieje wykusz, którego ozdobna oprawa, dekoracja arabeskowo-kandelabrowa i trzy polichromowane herby, są najstarszym przykładem włoskiej ornamentyki renesansowej w polskiej architekturze.

Obecnie pałacowe wnętrza zajmują ekspozycje prezentujące zbiory muzealne Zamku Królewskiego na Wawelu.

Gdy wojska austriackie opuściły Wawel, rozpoczęto odnowę wewnątrz zgodnie z ich zabytkowym charakterem. Usunięto ślady przeróbek budowli na koszary. Zrekonstruowano m.in. renesansowe stropy i freski. Najcenniejszym zespołem eksponatów są renesansowe arrasy, utkane około 1550 r. na zamówienie króla Zygmunta Augusta, w warsztatach brukselskich tkaczy. Kolekcja 138 obiektów jest największą i najcenniejszą tego typu w Europie.

Do pałacu prowadzą dwie reprezentacyjne klatki schodowe: Poselska, we wschodnim skrzydle i Senatorska, też z wejściem od dziedzińca, w skrzydle północnym.

W części parterowej wschodniego skrzydła pałacu mieszkali wielkorządcy krakowscy (urzędnicy zawiadujący majątkiem królewskim i administrujący zamkiem) i ich zastępcy podrzęczowie.

W salach I pietra znajdowały się głównie prywatne pokoje królewskie, dla dworskiej świty i dla gości. W wieży Duńskiej Zygmunt III Waza prowadził doświadczenia alchemiczne. W latach 1927-1939, znajdowała się tu (obecnie odtworzona) sypialnia prezydenta Rzeczypospolitej, Ignacego Mościckiego.

Do najbardziej malowniczych pomieszczeń pałacu należą wnętrza w Kurzej Stopce. We wschodnim skrzydle pałacu I piętra znajduje się jedno z najlepiej zachowanych renesansowych wewnątrz zamku. Na ścianach wiszą zygmuntofskie arrasy z motywem Satyrów.

Salę II piętra miały charakter reprezentacyjny i służyły różnym uroczystościom dworskim. Mają w większości charakter renesansowy. Najsłynniejszym wnętrzem pałacu jest sala Poselska, zwana także Pod Głowami. Z dawnego stropu z rzeźbami, wykonanego około 1540 r., zachowało się tylko 30 rzeźbionych głów ludzkich (było ich 194). Był to jeden z najpiękniejszych renesansowych pułapów w Europie. Wśród wnątrz II piętra wyróżniają się: sala Turniejowa z fryzem ściennym Hansa Durera (brata słynnego Albrechta), sala Pod Przeglądem Wojsk, sala Pod Ptakami, sala Pod Orłem, sala Senatorska, zwana Tanecznica.